

Krukowski, Józef

Podstawy sprawiedliwości administracyjnej w Kościele po Soborze Watykańskim II

Studia Płockie 8, 77-90

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Józef Krukowski

PODSTAWY SPRAWIEDLIWOŚCI ADMINISTRACYJNEJ W KOŚCIELE PO SOBORZE WATYKAŃSKIM II

Treść: I. Wstęp: 1. Pojęcie sprawiedliwości administracyjnej, 2. Systemy sprawiedliwości administracyjnej. II. Zasady konstytucyjne Kościoła: 1. Kościół jest „wspólnotą”, 2. Kościół jest „Ludem Bożym”, 3. Kościół jest „Ciałem Chrystusa”. III. Ochrona praw podmiotowych. IV. Dekoncentracja władzy kościelnej w odniesieniu do funkcji sądowniczej w sprawach administracyjnych. Zakończenie.

I. WSTĘP

Doniosłym a zarazem delikatnym problemem, do którego przynajmniej się wielką wagę w pracach nad rewizją Kodeksu Prawa Kanonicznego, jest sprawiedliwość administracyjna.¹ W niniejszym artykule zwrócimy uwagę na teologiczno-prawne zasady, będące podstawą nowych rozwiązań legislacyjnych w tej dziedzinie. Na wstępie zaś przedstawimy pojęcie i systemy sprawiedliwości administracyjnej w ogólności.

¹ I. Gordon, *De iustitia administrativa ecclesiastica tum transacto tempore tum hodierno*, „Periodica de re morali, canonica, liturgica” 61 (1971) fasc. 2—3, s. 251—378; D. Staffa, *De natura pastoralis administrationis iustitiae in Ecclesia*, „Periodica” 61 (1972) fasc. 1, s. 3—19; Tenże, *De tutela iudiciali administrativa i.e. de iustitia administrativa apud Tribunal Signaturae Apostolicae deque ordinatione Tribunalium interdiocesanum*, „Periodica” 63 (1974) 169—177; Fl. Romita, *Fondamenti teologico — giuridici della giustizia amministrativa nella Chiesa dopo il Vaticano II*, „Monitor Ecclesiasticus” 98 (1973) 324—353; Tenże, *La giustizia amministrativa nella Chiesa dopo il Vaticano II*, tamże, s. 441—580; R. Baccari, *La giurisdizione amministrativa locale nel diritto canonico*, tamże, 373—383; A. Ranaudo, *Note sul contenzioso amministrativo canonico*, „Monitor Ecclesiasticus” 93 (1968) 547—566; A. Vitale, *Differenze e convergenze dei principi della giustizia amministrativa civili e canonica*, tamże, 98 (1973) 362—372; P. Gismondi, *Alcuni problemi sulla giustizia amministrativa nell'ordinamento canonico*, „Il Diritto Ecclesiastico” 85 (1974) p. I, s. 311—330; E. Graziani, *Quaedam animedversiones in administrationem iustitiae in Ecclesia post Concilium Vaticanum II*, W: *Studi in onore M. Maglioschetti*, vol. II, Roma 1975, s. 725—737; P. Weseman, *Fora Arbitrii Conciliationis et Tribunalia Administrativa in Germania*, „Monitor Ecclesiasticus” 100 (1975) 189—194; P. Winth, *Gerichtliche Schutz gegenüber der Kirchlichen Verwaltung, Modell einer Kirchlichen Verwaltungsgerichtsbarkeit*, „Archiv für katholische Kirchenrecht” 140 (1971) 29—73.

1. POJĘCIE SPRAWIEDLIWOŚCI ADMINISTRACYJNEJ

a) Nazwa. W nauce prawa na oznaczenie tej samej instytucji używa się dwu nazw: „sprawiedliwość administracyjna” (*iustitia administrativa*, la *justice administrative*, *giustizia amministrativa*) lub „sądownictwo administracyjne” (*contentiosum administrativum*, *contentieux administratif*, *contenzioso amministrativo*). Obydwie nazwy są pochodzenia francuskiego². Dotyczą one tej samej instytucji prawnej, ale różnią się zakresem. Podczas gdy pierwsza z tych nazw odnosi się do wszystkich sposobów rozstrzygania sporów administracyjnych, to druga dotyczy tylko jednego z nich. Pierwsza z nich jest powszechniej używana w nauce świeckiego prawa administracyjnego na Zachodzie, a w ostatnich latach znajduje coraz szersze zastosowanie również w nauce prawa kanonicznego.

b) Definicje. Określając sprawiedliwość administracyjną w Kościele, kanoniści wzorują się na definicjach, jakie występują w nauce świeckiego prawa administracyjnego.

I. Gordon podaje określenie sprawiedliwości administracyjnej w najogólniejszym znaczeniu. Sprawiedliwość administracyjna — w tym ujęciu — jest to instytucja prawna, której celem jest rozpoznawanie i rozstrzyganie — zgodnie z obowiązującymi przepisami prawnymi — kontrowersji, czyli sporów zaistniałych między jednostkami prywatnymi a publiczną administracją³. Przedmiot tej instytucji obejmuje jednak nie tylko spory wyżej wymienione, ale również spory powstałe między różnymi sektorami samej administracji.⁴ W sporach tych zazwyczaj publiczna administracja jest stroną pozwaną; w wyjątkowych sytuacjach może ona być również stroną powodową czyli rekurującą — zwłaszcza wtedy, gdy uprzednio nastąpiło wadliwe rozstrzygnięcie sporu przez organ administracyjny hierarchicznie wyższy. Taką sytuację przewiduje świeckie prawo administracyjne francuskie⁵ i włoskie⁶.

Fl. Romita podaje następujące określenie sprawiedliwości administracyjnej w Kościele: jest to rozstrzyganie konfliktów zaistniałych między dwoma stronami, z których jedną jest administracja czynna (czyli Hierarchia Kościelna) działająca dla dobra wspólnoty kościelnej w konkretnej sytuacji, drugą zaś — jednostka administrowana (osoba fizyczna lub moralna), z powodu naruszenia szczególnego dobra należnego tejże jednostce.⁷

² M. Auby, R. Drago, *Traité du contentieux administratif*, Paris 1962; Laubadère, *Traité de droit administratif*, Paris 1973, s. 371—560; E. Guicciardi, *La giustizia amministrativa*, Padova 1957; P. Virga, *La tutela giurisdizionale nei confronti della pubblica amministrazione*, Milano 1971.

³ I. Gordon, art. cyt., s. 252: „*Iustitia administrativa definiri potest, et nos ipsi eam definivimus, ut „institutum iuridicum cuius finis est cognoscere et dirimere, iuxta iuris praescripta, controversias seu contentiones ortas inter privatos et publicam administrationem”.*

⁴ Tamże, s. 252; D. Staffa, *De Supremo Tribunali Administrativo*, „*Periodica*” 61 (1972) 21: „*Tribunal administrativum (...) id spectat, ut questiones ortas inter privatos publicamque administrationem, vel inter diversas huius partes, dirimat*”.

⁵ Auby, Drago, dz. cyt., vol. I, s. 126—143.

⁶ Virga, dz. cyt., s. 270.

⁷ Fl. Romita, *Fondamenti teologico-giuridici della giustizia amministrativa nella Chiesa dopo il Vaticano II*, art. cyt., s. 331: *Tra l'esercizio dell'amplessima attività di*

C. Diego-Lora definiuje sprawiedliwość administracyjną w węższym tego słowa znaczeniu. Przez sprawiedliwość administracyjną — jego zdaniem — należy rozumieć działalność organów sądowych, powołanych do pełnienia funkcji administrowania sprawiedliwością względem takich decyzji i aktów organów administracji kościelnej, które zostały wydane nie w relacji do sprawiedliwości zamiennej zachodzącej między organami administracyjnymi a innymi podmiotami publicznymi lub prywatnymi, ale — z motywu i w oparciu o przysługującą im władzę publiczną⁸. Treść tej specyficznej funkcji administrowania sprawiedliwością w stosunku do aktów administracyjnych wyraża się w wydaniu: sądu logicznego dotyczącego wartości prawnej kościelnych aktów administracyjnych; sądu wyposażonego w moc zobowiązującą organy administracji kościelnej, które wydały zaskarżone akty administracyjne, jak również osoby, które znalazły się w konflikcie z nimi; sądu wydanego przez organ władzy sądowej, cieszący się niezależnością od organów administracyjnych; sądu wydanego według określonej procedury⁹.

Powyższe definicje mają pewne elementy wspólne, ale też częściowo różnią się pod względem treści. Każda z nich wskazuje, iż celem i przedmiotem sprawiedliwości administracyjnej jest rozstrzygnięcie sporów administracyjnych, tj. sporów między kościelnymi jednostkami administrowanymi a organami kościelnej władzy administracyjnej (Hierarchią Kościelną), powstałych na tle kościelnego aktu administracyjnego. Pierwsza dwie z tych definicji zawierają wszystkie systemy rozstrzygnięcia sporów administracyjnych; natomiast trzecia definicja dotyczy tylko takich systemów, w których rozstrzygnięcie sporów tych należy wyłącznie do organów sądowych.

2. SYSTEMY SPRAWIEDLIWOSCI ADMINISTRACYJNEJ

W dziejach zarówno społeczności świeckich (państwowych), jak i społeczności kościelnej występowały różne sposoby rozstrzygnięcia sporów administracyjnych. Najogólniej można je zakwalifikować do trzech systemów podstawowych.

1) System „przełożonego — sędziego” (Superioris — Iudicis), zwany też systemem „administratora — sędziego” (Administratoris — Iudicis), odznacza się tym, iż hierarchicznie wyższy organ władzy administracyjnej (w państwie — minister, w Kościele — kongregacja rzymska) rozstrzyga spory administracyjne powstałe na tle nielegalności lub wadliwości merytorycznej aktów administracyjnych. System ten powstał, a przynajmniej został wprowadzony jako instytucja, we Francji podczas Wielkiej Rewolucji. Stąd został przeniesiony do różnych krajów europejskich (w szczególności do Belgii i Włoch) i pozaeuro-governo dell'Amministrazione attiva (ossia, nella Chiesa, della Gerarchia Ecclesiastica), che cerca in concreto il bene della comunità, da una parte, e la particolare utilità dell'amministrato (persona fisica o morale) dell'altra, può nascere un conflitto, a dirimere il quale provvede per l'appunto la „Giustizia Amministrativa”.

⁸ C. Diego-Lora, Poder jurisdictional y función de justicia en la Iglesia, Pamplona 1976; s. 63: „poder justicia administrativa, se ha de entender aquella actividad de órganos, del poder jurídico, ordenada a la función de administrar justicia en relación a decisiones y actos de órganos de la Administración pública eclesiástica, cuando éstos actúan, no en relaciones de justicia conmutativa con otros entes públicos o sujetos individuales, sino por razón y con apoyo de su pública potestad”.

⁹ Tamże, s. 63—64.

pejskich. Obecnie w czystej formie nie występuje on już w żadnym państwie; pewne jego ślady można spotkać w niektórych państwach tylko w postaci tzw. rekursu hierarchicznego.¹⁰

W Kościele system ten występował w czystej formie od 1908 r. do 1967 r. (do promulgacji Konstytucji Ap. Regimini Ecclesiae Universae) w postaci rekursu hierarchicznego od dekretu administracyjnego ordynariusza do odpowiedniej kongregacji Kurii Rzymskiej (kan. 1601 KPK). Kongregacja ta mogła rozstrzygnąć ten rekurs najpierw pod względem legalności, a następnie poprawności merytorycznej.¹¹

2) System „jednej jurysdykcji sądowej” (unicae iurisdictionis), polegający na tym, iż jeden, czyli ten sam organ władzy sądowej (trybunał zwyczajny lub powszechny), jest kompetentny do rozstrzygania wszystkich spraw, tzn. zarówno spraw cywilnych, karnych jak i administracyjnych. W różnych formach system ten istnieje w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Wielkiej Brytanii, Brazylii — ogólnie mówiąc — w państwach pozostających pod wpływem koncepcji systemu prawa anglosaskiego¹². W pewnej mierze system ten znalazł zastosowanie również w krajach socjalistycznych.¹³

W Kościele ten system sprawiedliwości administracyjnej występował do 1908 r.¹⁴

3) System „podwójnej jurysdykcji sądowej” (duplicis iurisdictionis) wyróżnia się tym, iż występują w nim dwa rodzaje sądów (trybunałów): sądy powszechne, które rozstrzygają spory cywilne i karne oraz sądy administracyjne, które rozstrzygają spory administracyjne. Obecnie system ten występuje w wielu państwach opartych na zasadzie demokracji zachodniej. Znalazł on przyjęcie w większości państw europejskich (Francja, Holandia, Belgia, Niemcy Zachodnie, Włochy, Portugalia, Luksemburg, Grecja), a także w niektórych państwach pozaeuropejskich (Ekwador, Chile, Meksyk, Egipt).¹⁵ Spośród państw socjalistycznych przyjęła go tylko Jugosławia¹⁶ i Polska.

Ten trzeci system znalazł zastosowanie w Kościele po Soborze Watykańskim II (od 1967 r.).¹⁷

System „podwójnej jurysdykcji sądowej” — ujmując go w linii generalnej — pozwala ustalić pewną równowagę między ochroną dobra publicznego i ochroną dobra prywatnego. W pierwszym zaś systemie w większym stopniu jest zagwarantowana ochrona dobra publicznego, natomiast w drugim systemie — ochrona dobra prywatnego.¹⁸

Najogólniej należy stwierdzić, iż systemy sprawiedliwości w poszczególnych społecznościach ulegały zmianom. W każdej z nich występuje pewien dynamizm wewnętrzny zmierzający do udoskonalania wymiaru sprawiedliwości.

¹⁰ Gordon, *De tribunalibus administrativis propositis a Commissione Codici I.C. recognoscendo et suffragatis ab Episcoporum Synodo*, „Periodica”, 57 (1968) f. 4, s. 613—614.

¹¹ Tamże, s. 615 n.; Romita, art. cyt., s. 332—333.

¹² Gordon, art. cyt., s. 620—621.

¹³ J. Starościał, *Prawo administracyjne*, Warszawa 1965, s. 364—369.

¹⁴ Gordon, art. cyt., s. 621, Romita, art. cyt., s. 332.

¹⁵ Gordon, art. cyt., s. 623.

¹⁶ Starościał, art. cyt., s. 369.

¹⁷ Gordon, art. cyt., s. 630.

¹⁸ Romita, art. cyt., s. 335—336.

Decydujący wpływ na ten proces mają różne wydarzenia historyczne oraz przyjmowane założenia ideologiczne. Niektóre państwa przeszły kolejno wszystkie trzy systemy, np. Belgia, Włochy; inne, np. Francja, przeszły bezpośrednio od pierwszego systemu do trzeciego.¹⁹

W Kościele przynajmniej od XII wieku występował drugi system sprawiedliwości administracyjnej (system jednej jurysdykcji sądowej); w 1908 r. nastąpiło przejście od drugiego systemu do pierwszego (system przełożonego — sędziego); w 1967 r. został wprowadzony również trzeci system (system podwójnej jurysdykcji sądowej) przez utworzenie Drugiej Sekcji przy Najwyższym Trybunale Sygnatury Apostolskiej i powierzenie jej kompetencji rozstrzygania sporów administracyjnych z tytułu nielegalności aktów administracyjnych.²⁰ Papieska Komisja ds. Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego zmierza do wprowadzenia go do Kościoła w szerszym zakresie poprzez ustanowienie trybunałów administracyjnych na niższych szczeblach władzy kościelnej.²¹

W dalszych rozważaniach zastanowimy się nad tym, na jakich założeniach teoretycznych (teologiczno-filozoficzno-prawnych) opiera się przyjęcie przez prawodawcę kościelnego trzeciego systemu sprawiedliwości administracyjnej.

II. ZASADY KONSTYTUCYJNE KOŚCIOŁA

Scharakteryzowane wyżej systemy sprawiedliwości administracyjnej w ogólnym zarysie są takie same w Kościele jak w społecznościach świeckich. Jednakże nie można tych systemów całkowicie identyfikować. Zasady, na jakich opiera się przyjęcie określonego systemu sprawiedliwości w każdej z tych społeczności, są bowiem różne. Przede wszystkim racja tej odmienności tkwi w teologicznej konstytucji Kościoła. Nie można więc twierdzić, iż wprowadzenie do Kościoła trzeciego systemu sprawiedliwości administracyjnej nastąpiło dla tych samych racji, dla których nastąpiło przyjęcie go przez współczesne państwa demokratyczne. Z drugiej strony nie można całkowicie eliminować wpływu na prawodawcę kościelnego tych idei, które inspirowały prawodawców świeckich. Trzeba raczej stwierdzić, iż wpływ ich jest pośredni. Bezpośrednio kształtują one świadomość ludzi należących do Kościoła; pośrednio zaś skłaniają prawodawcę kościelnego do wprowadzenia takiego systemu sprawiedliwości administracyjnej, który by odpowiadał kulturze prawnej naszych czasów. Istotne znaczenie mają jednak zasady teologiczne.²² Sobór Watykański II w Konstytucji dogmatycznej *Lumen gentium* przedstawił pełniejszą wizję Kościoła; wyłożył w niej zasady — mające charakter zasad konstytucyjnych — będące oparciem dla wprowadzenia do Kościoła nowych rozwiązań legislacyjnych w dziedzinie sprawiedliwości administracyjnej.

1. KOŚCIÓŁ JEST „WSPÓLNOTA”

Sobór Watykański II w konstytucji *Lumen gentium* na wstępie mówi o „Misterium Kościoła” czyli stwierdza, iż Kościół w swej istocie jest tajemni-

¹⁹ Laubadère, dz. cyt., s. 373—377, Gordon, art. cyt., s. 620—624.

²⁰ Ch. Lefebvre, *De recursibus administrativis in iure canonico*, „Monitor Eccles”, 99 (1974) 197—222.

²¹ „Communicaciones”, 2 (1970) 191—194; 4 (1972) 35—38; 5 (1973) 235—243.

²² Romita, art. cyt., s. 334.

cą, której nie można poznać samym rozumem naturalnym, ale — dopiero w oparciu o Objawienie Boże. Za pomocą odpowiednio dobranych wyrażen biblijnych Sobór wskazuje, iż cel eschatologiczny (zbawienie) może być osiągnięty przez człowieka poprzez różne stopnie przynależności do „wspólnoty” kościelnej.²³ Według odwiecznego planu bożego Kościół jest niejako „sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego” (*Lumen gentium*, n. 1). Sobór wyraźnie przeciwstawia się wszelkiemu indywidualizmowi w dziedzinie zbawienia: „podało się Bogu uświęcać i zbawiać ludzi nie pojedynczo z wykluczeniem wszelkiej między nimi więzi” (n. 9). Kościół jest więc wspólnotą wielowymiarową. Relacje, jakie zachodzą między człowiekiem i Bogiem w realizacji celu nadprzyrodzonego (wymiar wertykalny Kościoła), pozostają w ścisłym związku z relacjami wzajemnymi między ludźmi (wymiar horyzontalny). A zatem wizja sakramentalna Kościoła łączy się z wizją personalistyczną.²⁴

Z powyższego stwierdzenia wynikają pewne konsekwencje dla działalności administracyjnej Kościoła:

- cała działalność administracyjna we wspólnocie kościelnej ma służyć realizacji celu eschatologicznego; różni się więc istotnie od działalności administracyjnej w społeczności państwowej, służącej realizacji celów doczesnych;
- między członkami wspólnoty kościelnej zachodzą więzy osobowe; każdy członek tej wspólnoty jest więc podmiotem specyficznych uprawnień i obowiązków w realizacji celu nadprzyrodzonego;
- jeżeli wzajemne więzy osobowe zachodzące między członkami wspólnoty kościelnej, zostaną naruszone, to winny być przywrócone; a zatem prawo kanoniczne powinno gwarantować możliwość przywrócenia tych więzów poprzez odpowiedni system sprawiedliwości administracyjnej.²⁵

KOŚCIÓŁ JEST „LUDEM BOŻYM”

Charakterystyczne jest, iż w Konstytucji *Lumen gentium* rozdział (II) o „Ludzie Bożym” został zamieszczony przed rozdziałem (III) o hierarchii kościelnej. W pojęciu Ludu Bożego zawarta jest prawda, iż podstawowe wartości wiary i życia chrześcijańskiego są wspólne dla wszystkich członków Kościoła, bez względu na zróżnicowanie ich według nadanych im urzędów (*munera*) i szczególnych charyzmatów.²⁶ Na pierwsze miejsce Sobór wysunął więc zasadę podkreślającą równość wszystkich członków wspólnoty kościelnej.

Niektórzy chcą widzieć w tym pojęciu Ludu Bożego wprowadzenie do Kościoła demokratycznej zasady równości, jaka jest konstytucyjnie zagwaran-

²³ M. Malanga, *La Chiesa nella „Lumen gentium” — mistero di communio*, *Asprema*, 1972, nr 3, s. 270; Romita, art. cyt., s. 336; R. Sobanski, *De constitutione Ecclesiae et natura iuris in misterio divino intelligendis*, „*Monitor Eccles.*”, 100 (1972)

²⁴ V. Warmach, *Kościół jako społeczność*, W: Nowy obraz Kościoła, Warszawa 1968, s. 38—39; M. Żurowski, *Wspólnota kościelna podstawą prawa kościelnego*, „*Prawo kanoniczne*” 20 (1977) nr. 1, s. 72—76.

²⁵ Romita, art. cyt., s. 337.

²⁶ *Lumen gentium*, n. 32: „... Choć niektórzy z woli Chrystusa ustanawiani są nauczycielami, szafarzami tajemnic i pasterzami innych, to jednak co się tyczy godności i wspólnej wszystkim wiernym działalności około budowania Ciała Chrystusowego, prawdziwa równość panuje wśród wszystkich”. Tłumaczenie polskie konstytucji soborowej podaje według wyd. Pallottinum: Sobór Watykański II, Poznań 1968.

towana we współczesnych państwach demokratycznych. Trzeba jednak zauważyć, iż zachodzi tu tylko pewna analogia między równością członków wspólnoty Ludu Bożego a równością obywateli w państwie demokratycznym. Inna jest bowiem podstawa tej równości w obu tych społecznościach. Fundamentalna równość w państwie demokratycznym jest oparta na naturalnej godności człowieka wspólnej dla wszystkich ludzi. W chrześcijaństwie natomiast podstawą równości jest pakt (przymierze), jakie zostało zawarte przez Boga z narodem wybranym (będącym figurą Ludu Bożego), a następnie potwierdzony przez fakt odkupienia wszystkich ludzi dokonany przez Chrystusa. Na mocy tego faktu wszyscy członkowie wspólnoty kościelnej są między sobą równi i cieszą się tą samą godnością. Dla wszystkich chrześcijan jest „jeden Pan, jedna wiara, jeden chrzest” (Ef. 4, 5).²⁷

Z faktu tej demokratycznej równości wszystkich ochrzczonych wywodzi się chrześcijańska zasada powszechnego braterstwa. „Otóż wy nie pozwalajcie się nazywać Rabbi, albowiem jeden jest Wasz Nauczyciel, a wy wszyscy braćmi jesteście” (Mt. 23, 8). Życie wspólnoty Ludu Bożego powinno odznaczać się dynamiczną miłością i solidarnością ze względu na Pana. Solidarność ta nie może polegać jednak na niejasnym sentymentalizmie, ale winna być organiczną rzeczywistością, wymagającą jednocześnie określonych form instytucjonalnych i ożywienia przez Ducha Św.²⁸ Miłość ta winna być realizowana również na płaszczyźnie stosunku administracyjnego, tzn. między administracją czynną (Hierarchią Kościelną) a jednostkami administrowanymi (wierni). Jeżeli więc więzy tej miłości braterskiej zostaną naruszone nawet przez tych członków wspólnoty Ludu Bożego, którzy sprawują urzędy (munera) czyli pełniących funkcje organów kościelnej władzy administracyjnej, to winny być przywrócone. Sprawiedliwość administracyjna w Kościele winna być zatem oparta na zasadzie miłości braterskiej łączącej członków Ludu Bożego.

System sprawiedliwości administracyjnej w państwie demokratycznym zmierza do przywrócenia należytej równości, jaka została naruszona na płaszczyźnie stosunku administracyjnego, tzn. stosunku zachodzącego między administracją publiczną a jednostką administrowaną. Natomiast system sprawiedliwości administracyjnej w Kościele służy przywróceniu więzów miłości braterskiej, jakie winny zachodzić między członkami Ludu Bożego również na płaszczyźnie stosunku administracyjnego. W tych dwu różnych społecznościach sprawiedliwość administracyjna zmierza więc do odnowienia naruszonego porządku, ale jest to porządek właściwy dla każdej z nich.²⁹

KOŚCIÓŁ JEST „CIAŁEM CHRYSYUSA”

Obok pojęcia Ludu Bożego w nauce Soboru zawsze występuje pojęcie Ciała Chrystusa. Podczas gdy pierwsze pojęcie zawiera fundamentalną zasadę równości wszystkich członków wspólnoty kościelnej, to drugie pojęcie łączy się z prawdą o hierarchicznej strukturze Kościoła. Pojęcie Ciała Chrystusa przedstawia Kościół jako organizm nadprzyrodzony, złożony z wielu członków, którym Chrystus powierza różne urzędy (munera) czyli funkcje hierarchicznie zróżnicowane i dary charyzmatyczne. Do tych „urzędów” należy również władza

²⁷ Romita, art. cyt., s. 337—338.

noniczne” 19 (1976) nr 1—2, s. 108.

²⁸ K. Wypler, Demokracja czy demokratyzacja władzy w Kościele, „Prawo Ka-

²⁹ Romita, art. cyt., s. 338.

rządzenia (potestas omnia moderandi), jaką Chrystus powierzył Hierarchii Kościelnej dla kierowania całą wspólnotą kościelną.³⁰

Wspólnota kościelna nie jest tylko zrzeszeniem formalnie równych, ale jest jednocześnie organizmem złożonym z wielu różnych członków. Te dwa pojęcia „Lud Boży” i „Ciało Chrystusa” nie przeciwstawiają się sobie wzajemnie, lecz uzupełniają się. Między członkami wspólnoty kościelnej i Chrystusem zachodzi jedność (unio), dzięki czemu tworzą oni jeden organizm — Ciało Chrystusa. Nasuwa się więc pytanie, jakiej natury jest ta jedność?

Identyfikacja tej „wspólnoty” z „Ciałem Chrystusa” nie oznacza, iż Chrystus i wierni tworzą jakby jedną osobę fizyczną, ani też jedność personalną (hipostasis w sensie panteistycznym). Sobór wyjaśnia, posługując się wyrażeniami biblijnymi, iż Chrystus jest „Głową”, „oblubieńcem”, a wierni są Jego „Ciałem”, „oblubienicą”. Metafory te wyrażają jednocześnie jedność i zróżnicowanie między tymi dwoma elementami, tzn. Chrystusem i Jego Ciałem. Przede wszystkim wskazują one, iż każdy z członków tej wspólnoty uczestniczy w życiu całej wspólnoty w takim stopniu, iż jeśli jeden z jej członków doznaje krzywdy, cierpi, to tym samym cały organizm doznaje krzywdy i cierpi razem z nim³¹. Metafora ta odnosi się również do wzajemnych relacji zachodzących między kościelną administracją czynną (Hierarchią Kościelną) a administrowanymi wiernymi.³² Schodzimy tu więc jakby z wyżyn teologii do układów życiowych.

Hierarchia Kościelna ma pełnić swoją władzę wobec wszystkich pozostałych członków Ludu Bożego w duchu służby. „Chrystus dla pasterzowania Ludowi Bożemu i ustawicznego Ludu tego pomnażania ustanowił w Kościele swym rozmaite posługi duchowe, które mają na celu dobro całego Ciała. Wyposażeni bowiem we władzę świętą szafarze służą braciom swoim, aby wszyscy, którzy są z Ludu Bożego i dlatego cieszą się prawdziwie chrześcijańską godnością, zdążając w sposób wolny, a zarazem według przepisanej porządku, do tego samego celu, osiągnęli zbawienie” (Lumen gentium, n. 18). Oznacza to, iż Hierarchia Kościelna i wierni (administracja czynna i administrowani) nie znajdują się na dwu odrębnych płaszczyznach (jako panujący i podwładni), ale na tej samej płaszczyźnie w stosunku do Chrystusa — Głowy Ciała Mistycznego. Nie ma więc przeciwstawienia między hierarchią i wiernymi, ale wzajemne uzupełnianie się w budowaniu tego samego Ciała Chrystusa³³.

Ten duch służby, w jakim Hierarchia Kościelna pełni swoją władzę rządzenia, nie sprawia jednak, iż jest Ona w niższej pozycji w stosunku do wiernych. Takie pojęcie służby utrudniałoby lub nawet uniemożliwiałoby pełnienie funkcji kierowania wiernymi do osiągnięcia wspólnego celu. Byłoby to przekąentowaniem przeciwnym do tego, jakie występowało w kościele średniowiecznym, podzielonym na „Kościół panujący” (Ecclesia dominas) — Hierarchia Kościelna i „Kościół słuchający” (Ecclesia obediens) — wierni. Zmieniłoby się tylko tytułariusze tej nierówności. Hierarchia Kościelna ma więc od Chrystusa wszelkie uprawnienia konieczne do kierowania wiernymi do dobra wspólnego (dobra dusz) czyli do zbawienia, a po stronie wiernych istnieje obowiązek posłuszeństwa.³⁴

³⁰ Lumen gentium, n. 8, 18, 27.

³¹ Lumen gentium, n. 7.

³² Romita, art. cyt., s. 339.

³³ Tamże, s. 340.

³⁴ K. Woźtyła, Biskup — sługa wiary. Podstawy teologiczne problemu, „Atheum Kapałskie” 87 (1976), z. 2, s. 224—228.

W sprawowaniu władzy otrzymanej od Chrystusa poszczególne członkowie Hierarchii Kościelnej — mimo że są reprezentantami Chrystusa — nie przestają być ludźmi, nie są więc całkowicie wolni od błędów, mogących spowodować naruszenie wzajemnych więzów braterskiej miłości tworzących wspólnotę kościelną. Istnieje więc potrzeba ustanowienia w Kościele takiej instytucji prawnej, która by miała na celu przywrócenie tych więzów miłości braterskiej, jakie mogą być naruszone przez wadliwe akty administracyjne.³⁵ Uzasadnione jest zatem ustanowienie kościelnych organów władzy sądowej pełniących funkcję trybunałów administracyjnych na różnych stopniach Hierarchii Kościelnej.

Niektórzy są przeciwni wprowadzeniu trzeciego systemu sprawiedliwości administracyjnej do Kościoła, obawiając się, iż sądowa kontrola kościelnej działalności administracyjnej spowoduje pomniejszenie autorytetu Hierarchii Kościelnej. Należy jednak stwierdzić, iż obawy te są bezpodstawne, gdyż pomijają fundamentalną zasadę równości wszystkich członków Ludu Bożego oraz więzy braterskiej miłości, jakie winny zachodzić między nimi bez względu na ich miejsce w hierarchii. Wadliwy (błędny) akt administracyjny może spowodować naruszenie tych więzów, a tym samym narazić na pewne zarzuty Hierarchię Kościelną. Bezstronne rozpatrzenie i rozstrzygnięcie sporu administracyjnego przez trybunał administracyjny ma służyć odnowieniu tych więzów — w wypadku zerwania ich między jednostką administrowaną a Hierarchią Kościelną — i zapobieżeniu pewnej kompromitacji. Jednostka administrowana (wierny) wnosząc rekurs do trybunału administracyjnego, uważa się za pokrzywdzonego przez decyzję Hierarchii Kościelnej (przełożonego) a jednocześnie wyraża gotowość podporządkowania się decyzji tegoż trybunału. Jeżeli trybunał ten rozstrzygnie spór korzystnie dla wnoszącego rekurs, wtedy przełożony kościelny dokona korekty swej decyzji. Jeżeli zaś trybunał uzna, iż rekurs był bezpodstawny, wtedy rekursujący pojedna się ze swoim przełożonym, podporządkowując się jego decyzji. Sądowa kontrola kościelnych aktów administracyjnych nie narusza więc autorytetu Hierarchii Kościelnej, ale czyni go bardziej wiarygodnym; narusza natomiast starorzymską maksymę: „Senatus numquam errat, et si quando erraverat, non mutat, ne errasse videatur” (Senat nigdy nie błędzi, a jeśli by zbłądził, nie zmienia swej decyzji, aby nie wydało się, że zbłądził).³⁶

Reasumując powyższe uwagi na temat konstytucyjnych zasad Kościoła, należy stwierdzić, iż:

- w płaszczyźnie teologicznej nie ma sprzeczności między Kościołem — „Ludem Bożym” i Kościołem — „Ciałem Chrystusa”; obydwa pojęcia uzupełniają się wzajemnie, dając pełniejszą wizję wspólnoty kościelnej;
- w płaszczyźnie prawnej nie ma sprzeczności między zasadą równości wszystkich członków wspólnoty kościelnej (bez względu na ich miejsce w Hierarchii Kościelnej) a zasadą hierarchicznej struktury Kościoła;
- rozstrzyganie sporów administracyjnych, tj. sporów między kościelną jednostką administrowaną a administracją kościelną winno opierać się na zasadzie równości stron; takie zaś rozstrzyganie sporów jest możliwe przez organ

³⁵ Kościelne akty administracyjne mogą być wadliwe z powodu niezgodności z normą prawną (nielegalność) lub pod względem merytorycznym (nieodpowiedniość w stosunku do celu wspólnoty kościelnej). Ciprotti, *La patologia dei provvedimenti amministrativi ecclesiastici*, „Monitor Eccles.”, 99 (1974) 96—118.

³⁶ Romita, art. cyt., s. 341.

sądowy (trybunał administracyjny) stojący jako trzeci w stosunku do zainteresowanych stron.

III. OCHRONA PRAW PODMIOTOWYCH

W ostatnich latach wyraźniej — niż to było dawniej — została sprecyzowana doktryna Kościoła na temat praw osoby ludzkiej³⁷. Podstawę ich upatruje się zarówno w naturalnej, jak i nadprzyrodzonej godności człowieka. Do tych praw podmiotowych (fundamentalnych) zalicza się uprawnienie osoby ludzkiej do ochrony prawnej (tutela iuridica), czyli do tego, aby prawo pozytywne gwarantowało jednostce odpowiednio środki prawne, iż jej sprawy sporne zarówno cywilne, jak karne i administracyjne zostaną rozpatrzone i rozstrzygnięte bezstronnie i obiektywnie.

Konieczność zagwarantowania osobie ludzkiej prawa do ochrony prawnej podkreślił Pius XII w orędziu wigilijnym w 1942 r.³⁸ Zaś Jan XXIII w słynnej encyklice *Pacem in terris* stwierdził, iż „osoba ludzka posiada również prawo do obrony swych praw i to obrony skutecznej, równej dla wszystkich i zgodnej z prawdziwymi zasadami sprawiedliwości”.³⁹ Z kolei Sobór Watykański II wyraźnie wskazał, aby pozytywny porządek prawny ustalał odpowiedni podział funkcji i organów, a jednocześnie dbał o ochronę praw bez czyjejkolwiek szkody⁴⁰. Samo zaś dążenie do ochrony prawnej osoby ludzkiej Sobór uznał za najważniejszy znak czasów, w których żyjemy⁴¹.

Powyższe postulaty Soboru dotyczące ochrony praw osoby ludzkiej w społeczności świeckiej zostały zastosowane również w stosunku do wspólnoty kościelnej. Papieska Komisja ds. Rewizji wśród zasad wytyczających kierunek prac nad reformą kodeksu wymieniła następujący postulat: „aby prawa chrześcijan były uznane i chronione”⁴² oraz aby pozytywny porządek prawny w Kościele nie mogło być arbitralne”.⁴³ Komisja ta uznała również, iż arbitralności administracji kościelnej nie można zapobiec inaczej jak tylko przez ustanowienie trybunałów

³⁷ Podsumowania dotychczasowej nauki Kościoła w tej dziedzinie dokonała Papieska Komisja „*Iustitia et Pax*” w dokumencie opublikowanym w 1975 r. pt. „*Prawa Człowieka*”. Por. Zeszyty ODISS „*Chrześcijanin w świecie*” nr. 50/luty 1977, s. 5—55.

³⁸ AAS, 35/1943/215.

³⁹ AAS, 53/1963/259. Tłumaczenie polskie encykliki podaje według wydania Société d'Éditions Internationales, Paris 1964, s. 40.

⁴⁰ *Gaudium et spes*, n. 73: „Wskutek żywszego uświadomienia sobie godności ludzkiej rodzi się w różnych stronach świata dążenie do odnowy porządku prawnopolitycznego, w którym znalazłyby lepszą ochronę prawa osoby w życiu publicznym”; n. 75: „... potrzebny jest pozytywny porządek prawny, który by ustalał odpowiedni podział funkcji i organów władzy państwowej, a równocześnie skutecznie dbał o zachowanie praw bez czyjejkolwiek szkody”.

⁴¹ *Gaudium et spes*, n. 75; *Dignitatis humanae*, n. 7.

⁴² *Pantificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant*, Typis Polyglottis Vaticanis 1967, n. 6: „*Unicuique christifidelibus iura agnoscenda ac tuenda sunt*”.

⁴³ *T a m ż e*, n. 7: „*Proclamari idcirco oportet in iure canonico principium tutelae iuridicae aequo modo applicari superioribus et subditis, ita ut quaelibet arbitrarietatis suspicio in administratione ecclesiastica penitus evanescat*”.

administracyjnych, do których wierni mogliby wnosić rekursy przeciwko aktom administracyjnym⁴⁴. Następnie I Synod Biskupów, czyli organ reprezentujący wszystkich posiadających kościelną władzę administracyjną, na pierwszej sesji w dniach 2—4 października 1967 r. wyraził aprobatę dla tych postulatów, uznając słuszność ochrony praw podmiotowych wiernych jak i sposób tej ochrony przez ustanowienie trybunałów administracyjnych na różnych szczeblach hierarchii.⁴⁵ Należy zatem stwierdzić, iż istotnym celem sprawiedliwości administracyjnej jest ochrona praw podmiotowych.

W posoborowej nauce prawa kanonicznego przeprowadzono krytykę systemu „rekursów hierarchicznych” przewidzianego przez KPK. Wytknięto, iż system ten nie gwarantuje jednostce administrowanej należytej ochrony prawnej, gdyż nie zabezpiecza bezstronności w rozpatrywaniu sporów administracyjnych. Wszyscy urzędnicy wchodzący w pion administracji kościelnej — niezależnie od ich miejsca w hierarchii — stanowią jakby swoisty organizm ożywiony duchem solidarności. Takie zaś poczucie solidarności sprawia, iż wyższy organ administracyjny sądzi spór administracyjny jakby we własnej sprawie, tzn. iż jest on jednocześnie stroną i sędzią. Trudno jest mu zdobyć się na obiektywność. Pełniejszą ochronę praw podmiotowych może więc zabezpieczyć tylko organ władzy wyłącznie sądowej, tzn. taki organ, który nie jest włączony w hierarchię administracyjną, stojący jako ktoś trzeci w stosunku do stron uwikłanych w spór administracyjny.⁴⁶

Z punktu widzenia ochrony praw podmiotowych należy zatem stwierdzić, iż wprowadzenie sądowej kontroli kościelnych aktów administracyjnych jest w pełni uzasadnione. Możliwe są jednak dwa systemy takiej kontroli, tzn. system „jednej jurysdykcji sądowej” lub system „podwójnej jurysdykcji sądowej”. Powstaje więc pytanie, który z tych systemów przyjąć. Zapewne z uwagi na to, iż system podwójnej jurysdykcji sądowej odznacza się większą specjalizacją oraz w większym stopniu umożliwia zachowanie równowagi między ochroną dobra publicznego i ochroną dobra jednostki, został przyjęty jako model dla nowych rozwiązań legislacyjnych w pracach nad rewizją KPK.

IV. DEKONCENTRACJA WŁADZY KOŚCIELNEJ W ODNIESIENIU DO FUNKCJI SĄDOWNICZEJ W SPRAWACH ADMINISTRACYJNYCH

Omówione już zasady konstytucyjne Kościoła oraz zasada ochrony praw podmiotowych wskazują możliwość i celowość wprowadzenia do prawa ka-

⁴⁴ Tamże, n. 7: „Exinde necessitas ubique persentitur ordinandi in Ecclesia tribunalia administrativa secundum gradus et species...”.

⁴⁵ W głosowaniu na ten temat wzięło udział 187 ojców synodalnych. Na pytanie dotyczące ochrony praw podmiotowych odpowiedziało 150 placet; 37 — placet iuxta modum. Na drugie pytanie dotyczące sposobu tej ochrony 148 dało odpowiedź placet, a 39 — placet iuxta modum. W obu głosowaniach została więc przekroczona wymagana większość 2/3 głosów. Por. G. Caprile, *Il Sinodo dei Vescovi*, Roma 1968, s. 133—136.

⁴⁶ F. Della Rocca, *Problemi di giustizia amministrativa nel diritto canonico*, W: *La foncion pastoral de los obispos*, Barcelona 1967, s. 280; P. Weseman, *Ad tuenda iura personarum. Zum Planung einer kirchlichen Verwaltungsgerichtsbarkeit im Bereich der Deutschen Bischofskonferenz*. W: *Diakonia et Ius*, Paderborn 1973, s. 56 n.; J. Traserra, *La tutela de los derechos subjetivos frente a la Administración eclesiastica*, Barcelona 1972, s. 48; Dieg o-Lora, dz. cyt., s. 65.

nonicznego trzeciego systemu sprawiedliwości administracyjnej. Pozostaje jednak do rozważenia problem: czy ustanowienie specjalnych organów sądowno-administracyjnych (trybunałów administracyjnych) na różnych szczeblach hierarchii kościelnej nie naruszy podstawowej struktury władzy kościelnej. Inaczej mówiąc, należy jeszcze zastanowić się nad sposobem techniczno-prawnym realizacji powyższych zasad.

Najogólniej należy stwierdzić, iż poglądy kanonistów na temat możliwości ustanowienia kościelnych trybunałów administracyjnych nie są jednakowe. Można je podzielić na dwie przeciwstawne opinie.

1) Pierwsza opinia, tradycyjna; powstała przed Soborem Watykańskim II,⁴⁷ ale mająca zwolenników również po Soborze.⁴⁸ Wyraziciele jej wskazują na przeszkody, na jakie napotyka wprowadzenie do Kościoła sądownictwa administracyjnego.

Podstawową przeszkodę widzą oni w zasadzie „jedności władzy” kościelnej. Sądownictwo administracyjne zaś — ich zdaniem — jest nierozdzielnie związane z zasadą „podziału władzy”, powszechnie przyjętej przez państwa demokratyczne na Zachodzie. W oparciu o tę zasadę organy władzy sądowno-administracyjnej są całkowicie niezależne od jakichkolwiek organów władzy administracyjnej. Zasady tej absolutnie nie można przyjąć w Kościele, gdzie z ustanowienia bożego pełnia władzy jest powierzona tytulariuszom podstawowych urzędów, jakimi są papież i biskupi. Wszystkie urzędy i organy władzy w Kościele powszechnym są więc podporządkowane papieżowi, a w kościele lokalnym — biskupowi. Z tej racji władza sądownicza w sprawach administracyjnych w Kościele może być sprawowana tylko przez organy administracyjne hierarchicznie wyższe.⁴⁹

2) Druga opinia, nowa; zainicjował ją Kl. Mörsdorf jeszcze przed Soborem Watykańskim II,⁵⁰ ale pełniejszy jej rozwój nastąpił w ostatnich latach. Zwolennicy jej podzielają pogląd wyrazicieli pierwszej opinii, iż zasady „podziału władzy” nie można stosować w Kościele w tym samym znaczeniu jak w pań-

⁴⁷ S. Goyeneche, *De distinctione inter res iudiciales et res administrativas in iure canonico*, W: *Questioni attuali di diritto canonico*, „Analecta Gregoriana” 69 (1955) 419—434; Ch. Lefebvre, *De exercitio potestatis iudicialis per organa administrativa seu Verwaltungsgerichtsbarkeit*, tamże, s. 432—446.

⁴⁸ A. Vitale, *Nota sul problema della distinzione fra giurisdizione ed amministrazione nel diritto canonico*, *Il Diritto Eccles.* 72 (1961) p. I, s. 313 n.; tenże, *Differenze e convergenze dei principi della Giustizia amministrativa civili e canonica*, „Monitor Eccles.” 98 (1973) 362—372.

⁴⁹ J. Johnson, *De distinctione inter potestatem iudicalem et potestatem administrativam in iure canonico*, „Apollinaris” 9 (1936) s. 259; W. Bertrams, *De potestate iudiciali-administrativa in Ecclesia*, „Periodica” 34 (1945) 227—230; R. Coppola, *Riflessioni sulla istituzione della Seconda Sezione della Segnatura Apostolica*, „Apollinaris” 43 (1970) 358—360. Zdaniem Coppoli wprowadzenie do prawa kanonicznego sądowej kontroli aktów administracyjnych oznacza przyjęcie pewnych elementów z prawa świeckiego, a przez to powiększa się rozbieżność między teologią i prawem kanonicznym.

⁵⁰ Kl. Mörsdorf, *Rechtsprechung und Verwaltung im kanonischen Rechts*, Freiburg 1941, s. 55—89; tenże, *De relationibus inter potestatem iudicalem et administrativam in iure canonico*, W: *Questioni attuali di diritto canonico*, „Analecta Gregoriana” 69 (1955) 55—89.

stwach demokratycznych. Uważają oni jednak, iż można mówić o jej zastosowaniu w Kościele w sensie analogicznym. Trybunały administracyjne można więc wprowadzić do Kościoła przy zastosowaniu odpowiedniej techniki organizacyjno-prawnej, bez naruszenia opartej na prawie bożym zasadniczej struktury władzy kościelnej.⁵¹ Moim zdaniem stonowisko to jest w pełni uzasadnione.

Dla wyjaśnienia powyższego stanowiska zwolennicy tej opinii wskazują na zjawisko dekoncentracji władzy, występujące od dawna w Kościele na różnych szczeblach władzy, odpowiadające potrzebom poszczególnych wspólnot kościelnych. Zjawisko to nie jest jednak przejawem zastosowania „podziału władzy”, ale „podziału pracy”, czyli rozdziału funkcji podstawowych organów władzy kościelnej między organy pomocnicze. Zjawisko to polega na utworzeniu pomocniczych organów władzy i powierzeniu im określonych funkcji. Zjawisko to tłumaczy koncepcja władzy zwyczajnej własnej i władzy zwyczajnej zastępczej. Cała działalność Kurii Rzymskiej i kurii diecezjalnych opiera się na tej właśnie koncepcji. Dotychczas była ona pojmowana personalnie, obecnie natomiast wysunięto ujęcie organiczne.⁵²

W tradycyjnym ujęciu główny nacisk był położony na to, iż pełnia władzy kościelnej z ustanowienia bożego przysługuje osobiście papieżowi i biskupom. Ponieważ nie mogą oni spełnić jej samodzielnie, przeto powierzają ją w odpowiednim zakresie osobom jako swoim wikariuszom, działającym nie w imieniu własnym, ale jako alterego papieża lub biskupa. W nowym ujęciu władzy zastępczej większy nacisk kładzie się na organiczny sposób funkcjonowania władzy. Z ustanowienia bożego pełnia władzy została powierzona dwom podstawowym organom: papieżowi i biskupom. Natomiast inne organy władzy w Kościele istnieją na mocy prawa kanonicznego. Zostały ustanowione dla zaspokojenia określonych potrzeb wspólnoty kościelnej. Zakres władzy przysługującej organom pomocniczym może być regulowany przez prawodawcę kościelnego. Organy władzy zastępczej ustanawia się dla pełnienia funkcji władzy administracyjnej i sądowniczej. Na mocy prawa kodeksowego funkcja władzy sądowej w sprawach administracyjnych została powierzona organom władzy administracyjnej na szczeblu centralnym (dykasteriom Kurii Rzymskiej). Organy te pozostają w ścisłej zależności od organu władzy własnej czyli od papieża. Nie znaczy to jednak, iż nie można ustanowić nowych organów władzy zastępczej, a w szczególności — organów władzy zastępczej wyposażonych w funkcję sądowno-administracyjną, czyli kompetentnych do rozstrzygania sporów administracyjnych.

Mając na uwadze wyżej wymienione racje, wynikające z zasad konstytucyjnych Kościoła oraz z zasady ochrony praw podmiotowych, należy stwierdzić, iż aktualnie istnieje potrzeba ustanowienia organów władzy zastępczej Kodyfikacyjną taka kontrola na niższych szczeblach władzy. Nie było zaś dzy centralnej w Kościele nastąpiła już realizacja tego postulatu. Druga Sekcja

⁵¹ Ch. Lefebvre, *De recursibus administrativis in iure canonico*, art. cyt., s. 220—222; Diego-Lora, dz. cyt., s. 79—80, w szczególności s. 80: „Más que de una separación perfecta de poderes también se dan y que su ejercicio suele estar confiado, derivativamente, a órganos diversos, cada uno con sus propias características conforme a la peculiar función que cumplen. De la separación de poderes se dan, y se atribuyen de ordinario a diversos órganos, se trata de una realidad observable en el presente y en el pasado”.

⁵² G. Delgado, *Desconcentración orgánica y potestad vicaria*, Pamplona 1971, s. 7—75; Diego-Lora, dz. cyt., s. 70.

Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej, ustanowiona na mocy art. 106 Konstytucji Ap. Regimini Ecclesiae Universae, jest organem władzy zastępczej zwyczajnej, kompetentnym do rozstrzygania sporów administracyjnych.⁵³ Natomiast utworzenie trybunałów administracyjnych na niższych szczeblach hierarchii pozostaje jeszcze w sferze projektów. Schemat kanonów De procedura administrativa przewiduje ustanowienie trybunałów administracyjnych przy regionalnych lub krajowych Konferencjach Biskupów.⁵⁴ Trybunały te będą wyposażone we władzę zwyczajną zastępczą do pełnienia funkcji sądowno-administracyjnej w określonej części Kościoła powszechnego, czyli w określonym kraju lub regionie. Władza przysługująca tym trybunałom będzie przejawem dekoncentracji władzy kolegialnej biskupów danego kościoła lokalnego. Jednakże trybunały te w wydawaniu decyzji rozstrzygających spory administracyjne powinny cieszyć się niezależnością od biskupów danego regionu. Papieska Komisja ds. Rewizji KPK w „Fundamentalnych zasadach” wysunęła projekt ustanowienia również diecezjalnych trybunałów administracyjnych.⁵⁵ Trybunały te byłyby przejawem dekoncentracji władzy biskupa diecezjalnego. Kompetencje ich byłyby ograniczone do rozstrzygania sporów administracyjnych na terenie określonej diecezji, zaistniałych między jednostką administrowaną a organem władzy administracyjnej, podległym biskupowi diecezjalnemu (np. proboszcz, dziekan).

ZAKOŃCZENIE

W niniejszym artykule zostały nakreślone podstawowe zasady teologiczne i prawne, wskazujące kierunek rozwiązywania zagadnień związanych z odnową sprawiedliwości administracyjnej w Kościele, zmierzające do przyjęcia trzeciego systemu, zwanego systemem podwójnej jurysdykcji sądowej. Z rozważań tych wynika, iż nie ma sprzeczności między prawem kanonicznym a teologią na odcinku doskonalenia sprawiedliwości administracyjnej w Kościele. Zasady te tworzą ogólne ramy dla nowych rozważań legislacyjnych, które by z jednej strony odpowiadały specyficznej naturze wspólnoty kościelnej, a z drugiej strony spełniały wymogi stawiane przez współczesną kulturę prawną. Na zasadach tych została oparta sądowa kontrola aktów administracyjnych na najwyższym szczeblu władzy kościelnej — wprowadzona na mocy art. 106 Konstytucji Ap. Regimini Ecclesiae Universae — oraz zapowiedziana przez Papieską Komisję Kodyfikacyjną taka kontrola na niższych szczeblach władzy. Nie było zaś zamierzeniem niniejszego rozważania rozwiązanie całokształtu problematyki związanej z konkretyzacją tych zasad w życiu Kościoła.

⁵³ AAS, 59/1967/921 n.; J. Krukowski, Kompetencje drugiej sekcji Sygnatury Apostolskiej w sprawach administracyjnych, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 18 (1971) z. 5, s. 93—107; Cz. Świnarski, Rekurs w świetle Norm specjalnych Sygnatury Apostolskiej, „Prawo Kanoniczne” 15 (1972) nr 3—4, s. 125—134.

⁵⁴ „Communicationes” 5 (1973) 235—243.

⁵⁵ Principia quae CIC recognitionem dirigant, dz. cyt., n. 7. Konferencja Biskupów Niemieckich proponuje, aby na szczeblu diecezjalnym zostały utworzone Sądy Pojedyncze (fora Arbitrii Conciliationis) i Trybunały Administracyjne. Por. Weseman, La giustizia amministrativa locale nella Chiesa dopo il Vaticano II, „Monitor Eccles.” 98 (1973) 564—567; tenże, Fora Arbitrii Conciliationis et Tribunalia Administrativa in Germania, tamże, 100 (1975) 189—194.